

J. VAŠICA — J. VAJS, *Soupis staroslovanských rukopisů Národního musea v Praze*. Nakladatelství Československé akademie věd. Praha 1957. Str. XX + 528 i 18 tabla reprodukcia.

Pojava ove knjige razveselila je svakog istraživača starijih slavenkih književnosti. Ovakvim se knjigama (kao i rječnicima) učenjaci mnogo više služe nego što ih citiraju, jer su one katalog i podsjetnik o tekstovima i o naučnoj literaturi. Biblioteka Narodnog muzeja u Pragu poznata je i dosad u literaturi kao važno nalazište starih slavenskih rukopisa, kojih su se tekstovi proučavali i publicirali od Dobrovškoga i Šafaříka do danas. I bibliografski su ovi rukopisi bili u više navrata prikazani počevši od *Catalogus librorum* (Vindobonae 1862.) i stručnijih prikaza G. A. Voskresenskoga (1883.), M. N. Speranskoga (1894.) i drugih pa do A. J. Jacimirskoga (Opisanie južno-slavjanskih i ruskih rukopisej zagraničnyh bibliotek, Sbornik ORJaSl, T. XCVIII, Petrograd 1921.), ali nijedan od njih nije bio potpun i sistematski kao što je ovaj opis rukopisa izdan pod imenom Josefa Vašice i Josefa Vajsa. U stvari ovo je djelo priredio J. Vašica, ali mu je za osnovu poslužilo djelo J. Vajsa još iz g. 1918. odnosno 1926., u kojem je on opisao slavenske rukopise Narodnog muzeja, samo ono nije bilo nikada štampano. No rad Jacimirskoga i Vajsa zajedno obuhvatao je ukupno 90 brojeva i prikazivao stanje iz g. 1918., a rad J. Vašice prikazuje stanje iz g. 1955. i obuhvata 127 signaturnih brojeva odnosno 170 stvarnih rukopisa plus 47 odlomaka. Tako Vašičin katalog ima ukupno 217 jedinica.

Fond staroslavenskih rukopisa (stvarnije crkvenoslavenskih rukopisa različitih redakcija) Narodnog muzeja ima svoju glavnu jezgru u književnoj ostavštini Pavla Josefa Šafaříka, tj. u rukopisima što ih je on sabrao naročito za vrijeme svog boravka u Novom Sadu g. 1819—1833., kao i u njegovim ličnim prijepisima i naučnoj građi. Ta je novija naučna građa toliko povećala broj »staroslavenskih« rukopisa Narodnog muzeja, da ukupan broj rukopisa pisanih u XIX-om stoljeću iznosi 89 jedinica, tj. preko polovice opisanih rukopisa (bez fragmenata).

Ostali, dakle glavni, dio ove zbirke raspoređen je po stoljećima ovako: XI—XII st. 1 rukopis (ćirilski odlomci stihirara ruske redakcije), XIII st. 3 rukopisa, XIV st. 20 rukopisa (najviše fragmenata), XIV—XV st.

6 rukopisa, XV st. 14 rukopisa, XVI st. 12 rukopisa, XVI—XVII st. 3 rukopisa, XVII st. 28 rukopisa, XVIII st. 30 rukopisa.

Najveći broj rukopisa je ćirilski, od kojih srpskoj redakciji pripada nekih 70 jedinica (zajedno s kopijama), ruskoj 40, ukrajinskoj 14, bugarskoj 14. Po sadržini, među ovim rukopisima je lijep broj vrijednih spomenika koji predstavljaju raznovrsne grane srednjovjekovne i mlađe crkvenoslavenske književnosti, tako da je mnogo njih dobro poznato u naučnoj literaturi. Od spomenika biblijsko-liturgijske sadržine, među kojima ima i nekoliko četveroevanđelja, starinom se odlikuje makedonski (strumički) Praksapostolar iz XIII stoljeća (br. 89), ali su zanimljivi Prolozi: Terebljanski, ruske redakcije (br. 7), i srpski Prolog (br. 11), oba iz XVI stoljeća. Od mnogo većeg interesa su različiti zbornici, u kojima je okupljena uobičajena, pa i apokrifna literatura srednjeg vijeka, makar katkada i u mlađim prijepisima. Starinom se odlikuje zbornik bugarske redakcije (s Dijalozima Grgura pape) iz XIV stoljeća (br. 114), ali po bogatstvu građe i po interesovanju nauke vrlo su još važni: br. 155 iz XVI stoljeća (srp. red.), br. 137 iz XVI—XVII stoljeća (Torunski zbornik ukrajinske red.), br. 21 iz XVII stoljeća (Ugljanski zbornik ukraj. red.), br. 144 iz g. 1619 (Studenički zbornik s tipikom, srp. red.), br. 151 iz g. 1646 (srp. red.), br. 133 iz g. 1750 (Hirovski zbornik, ukraj. red.), br. 20 iz XVII—XVIII stoljeća (rus. red.) i br. 98 iz XVIII stoljeća (s Lucidarijem, rus. red.). — Vrlo je lijepa zbirka nomokanona. Hronološki prvo mjesto zauzima Hodoški zbornik s nomokanomom iz XV stoljeća (br. 110), zatim Šišatovački nomokanon iz XVI stoljeća (br. 118), Rakovački nomokanon iz XVII stoljeća (br. 13) i još nekoliko drugih. Svi oni pripadaju srpskoj redakciji. — U srpsku redakciju ide i nekoliko hronika i hronografa, od kojih je daleko najstarija i najvažnija Hronika Georgija Hamartola iz g. 1389 (br. 72). — Lijepo je zastupana i homiletička literatura starijih i novijih autora, pa i apokrifne prirode, ali ovakvi rukopisi nisu jako stari. Mlađem vremenu, XVIII—XIX stoljeću — pripadaju naročito zbirke crkvenih pjesama, među kojima ima i nešto svjetovnih.

Mnoge prijepise važnih starih rukopisa iz XIX stoljeća ne treba posebno nabrajati, ali koliko i oni mogu biti od interesa za nauku, pokazuju na pr. prijepisi Nikoljskog evanđelja izgorjelog s Narodnom bibliotekom u Beogradu (br. 71) kao i prijepis Žitja Konstantina-Ćirila Lvovski I, koji je danas nepoznat (br. 73).

U »Soupisu« su uz ćirilске opisani i glagoljski rukopisi. Njih ima mnogo manje. To su uglavnom fragmenti kodeksa skinuti s korica knjiga. Pripadaju »emauskoj« epizodi glagoljske pismenosti. Jedni odgovaraju hrvatskoj redakciji, a drugi češkoj. Hrvatskoglagoljski odlomci — njih 20 na broj — najviše su iz XIV i nešto XV stoljeća. To su: iz brevijara 6 odlomaka, iz psaltira 6, iz misala 4, iz rituala 1, iz evanđelistara 1, iz biblijskog teksta 1 i iz direktorija 1. Po autorovu sudu, ovaj franjevački direktorij je iz XVII stoljeća, ali po reprodukciji sudim da ide u sredinu XVIII stoljeća. Hrvatskoj skupini pripada još samo jedan rukopis, tek iz XVIII stoljeća. To je mala zbirčica crkvenih pjesama i dr. (br. 142) koju je opisao i Milčetić u Bibliografiji (Starine XXXIII, 309). Autor u literaturi ne spominje ovaj Milčetićevo opis, premda se inače

poziva na njegovu Bibliografiju u poređivanju pojedinih tekstova. Od fragmenata, Vašica ih opisuje sedam kojih nema u Milčetića.

Češkoglagoljskoj redakciji pripada 10 fragmenata, i to: 5 odlomaka Češke biblije, 2 odlomka staročeškog Komestora i 3 odlomka staročeškog Pasionala — dakle neliturgijski tekstovi. I ovi su fragmenti spomenuti u Milčetića, a o njima ima i druge literature, ali su u Vašice stvarnije identificirani.

Osim navedenih originala, ovdje su prikazani i neki prijepisi i ispisi iz starijih glagoljskih kodeksa, koji su se našli u Šafaříkovej ostavštini.

Za opću ocjenu ovog opisa praških rukopisa treba reći, da ovo djelo predstavlja u neku ruku bilancu češke slavističke nauke, koja se je izgrađivala baš na materijalu ove zbirke. Autori su naime uz opis rukopisa dali i pažljivo prikupljenu literaturu o svakom pojedinom rukopisu pa čak i o svakom problemu ili predmetu iz rukopisa. Naravno da zbog te širine literatura nije mogla biti potpuna. Upada na pr. u oči, da autori nisu uz pojedine motive legenda i apokrifa spomenuli paralelne hrvatskoglagoljske tekstove koje je publicirao Rudolf Strohal. Kod literature o nomokanonima nisu naveli dosta brojnu literaturu koja je publicirana kod nas u poslijeratnom periodu povodom šestogodišnjice Dušanova zakonodavstva.

U pogledu tehnike opisivanja autori su se strogo pridržavali šablone. Rukopisi su raspoređeni po signaturama, a ne po sadržaju. Stoga svaki članak ima kao naslov signaturu, a općeg naslova nema. Time je izbjegnuta poteškoća koja se isprečava kod postavljanja zajedničkih naslova raznolikim predmetima, ali je izgubljena preglednost. Prvi je podatak datiranje, dakle prije formalnog opisa. To datiranje katkad nije obrazloženo ni u daljnjem tekstu. Slijedi vrlo kratak formalni opis, čak prekratak, samo ga obično dopunjuju podaci manje važnosti koji slijede poslije prikaza sadržaja. Samom sadržaju dano je s pravom najviše mjesta i tehnički vrlo pregledno. Tu je svaki zaseban predmet u rukopisu dobio svoj istaknuti naslov te incipit i explicit koji se prosječno sastoje od oko tri retka. Čirilski se rukopisi citiraju ćirilicom imitirajući originalnu grafiju (pri čem neminovno dolazi do štamparskih pogrešaka), a glagoljski se citiraju latinicom također imitirajući kraćenje originala i pišući glagoljski poluglas. Nakon sadržaja slijede napomene o pismu i jezičnoj redakciji, ali tako sumarno, da se iz toga obično ne može suditi o vremenu i kraju postanja. Poslije još ponekih eventualia završava se citiranjem literature.

Vrlo dobar ključ za stvarnu orijentaciju i upotrebu knjige daju registri na kraju knjige. Najprije je registar incipita svih samostalnih predmeta (članaka) osim liturgijskih i biblijskih. To je dragocjen prilog, ali u njem ima također nužno manjaka kod neodređenih i manjkavih tekstova. Slijedi registar imena. Začudo u njem nema više imena koja se inače u tekstu spominju, na pr. Divković Matej, Kačanovskij Vl., Strohal R., Vajs J. i dr. Pogrešno se tu kaže: »Modruše, mjesto dalmat.« Stvarni registar, koji zatim slijedi, vrlo je dragocjen i iscrpan, tako da pruža velike mogućnosti korištenja. Na pr. pod »apokryfy« navode se svi i pojedini apokrifi napose, raspoređeni na starozavjetne, novozavjetne i eshatološke apokrifne. Na kraju su tri kratka, ali vrlo potrebna registra:

popis rukopisa grupiranih po sadržaju, popis po jezičnim redakcijama i popis po hronološkom redu. U svim se registrima citiraju stvari latinicom i u razriješenom obliku.

Maleni nedostaci ovog djela (među koje bih stavio i potrebu kratkog paleografskog i lingvističkog obrazloženja datiranju i lokaliziranju) gube se pred velikom naučnom vrijednošću i uporabivošću djela za raznovrsna naučna istraživanja.

Vj. Štefanić